

він твердить, що право визнає лише давність у правових відносинах. А оскільки між Україною і російською монархією відносини стали поза правом, то до них не можна застосовувати поняття давності.

З аналогічних позицій боротьби за повну державну незалежність в Україні виступало також керівництво Української соціалістичної партії (Б. Ярошевський, М. Меленевський та ін.), створеної майже одночасно з РУП. Влітку 1900 року УСР в одній з підпільних друкарень Наддніпрянщини випустила «Нариси української партії соціалістичної», передруковані у Галичині двотижневиком «Воля». Автори нарисів виходили з того, що, оскільки гніт в Україні «є трикратний – економічний, політичний та національний, так само і наше визволення мусить бути повне». Кінцевою метою партії проголошувалась «демократична українська республіка» із суспільною власністю на засоби виробництва і «повною рівноправністю національного з полишенням нації кожній свободи увійти в склад республіки» [7, с. 177].

На початку 1902 р. М. Міхновський і деякі його однодумці заснували власну самостійницьку політичну групу, яка одержала назву «Українська народна партія» (УНП). Від РУП і УСР цю партію відрізняла чітка, послідовна орієнтація на досягнення незалежності України. Вирішення соціально-економічних питань ставилося у безпосередню залежність від здобуття самостійності. УНП залишалася вірною букві і духу «Самостійної України» і була байдужою до соціалістичних настроїв, які поширювалися серед молодих членів РУП.

Таким чином, ідея державної самостійності України в зазначений період не тільки існувала, але й постійно вдосконалювалась, поширювалась в українському суспільстві та наповнювалась новим змістом і значенням. Нею опікувались видатні вчені та суспільні діячі, було створено ряд організацій та політичних партій, які запропонували широкий діапазон способів вирішення національних, політичних та соціально-економічних проблем.

Бібліографічні посилання

1. Кухта Б. Л. З історії української політичної думки: Текст лекцій / Б. Л. Кухта [Навчальний посібник]. – К. : Генеза, 1994. – 368 с.
2. Міхновський М. І. Самостійна Україна / М. І. Міхновський. – К. : Діокор, 2002. – 80 с.
3. Потульницький В. А. Історія української політології / В. А. Потульницький. – К. : Либідь, 1993. – 192 с.
4. Турченко Ф. Г. Українська самостійницька ідея на рубежі XIX–XX століть / Ф. Г. Турченко // Політологічний вісник : в 2 ч. – К., 1993. – Ч. 1. – С. 219–228.
5. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 45. – 574 с.
6. Франко І. Поза межами можливого // Вивід прав України. – Нью-Йорк, 1964. – С. 144–145.
7. Шевчук В. П. Історія української державності / В. П. Шевчук, М. Г. Тараненко. – К. : Либідь, 1999. – 480 с.

Надійшла до редколегії 05.01.11

УДК 329

М. А. Міхейченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Проаналізовано політичні та правові засади функціонування європейської системи соціального партнерства. Акцентовано увагу на адекватному розумінні процесів, що

© Міхейченко М. А., 2011

завдаються у системі соціального діалогу в Європі, також на безперервності процесу формування нових інститутів, нормативно-правових актів, покликаних поглибити соціальне партнерство та надати йому нового імпульсу.

Ключові слова: соціальний діалог, угоди, профспілковий рух, соціальні права, нормативно-правові засади соціального діалогу.

Проанализированы политические и правовые основы функционирования европейской системы социального партнерства. Акцентировано внимание на адекватном понимании процессов, которые происходят в системе социального диалога в Европе, также на непрерывности процесса образования новых институтов, нормативно-правовых актов, призванных углубить социальное партнерство и придать ему новый импульс.

Ключевые слова: социальный диалог, договора, профсоюзное движение, социальные права, нормативно-правовые основы социального диалога.

Political and legal bases of functioning of the European system of social partnership are analysed in the article. Attention is accented on the adequate understanding of processes which take place in the system of social dialog in Europe, also on continuousness of process of formation of new institutes, normative-legal acts, called to deepen social partnership and give him a new impulse.

Keywords: social dialog, agreements, trade-union motion, social rights, normative-legal bases of social dialog.

Постановка проблеми. У сучасний період перед Україною стоїть завдання запровадити на всіх рівнях ефективно діючу систему соціального партнерства як фундамент і гарантію розвитку громадянського суспільства, становлення соціально-ринкової економіки. Водночас є гостра потреба у набутті досвіду подібного роду процесів та явищ з метою вироблення власних ефективних програм розвитку та нормативно-правової бази як базисного елемента системи відносин працедавець-профспілка-держава-робітник. Виходячи з цього, у нагоді стає досвід найближчих сусідів – країн Європейського Союзу.

Соціальне партнерство в Євросоюзі має довгу історію, водночас ця система є такою, що живе та постійно розвивається. Неодмінним елементом системи соціального партнерства в європейських країнах є те, що в ній беруть участь два принципові актори: об'єднання працедавців та профспілок. Найважливішими складовими вищезгаданої системи стали договори, консультації та інформування про проблеми, які можуть мати вплив на ситуацію соціальних партнерів.

У Європейському Союзі поширена думка, згідно з якою соціальний діалог можливий на всіх рівнях економічних організацій. Будь-які зустрічі соціальних партнерів з метою досягнення порозуміння та підписання угоди, проведення консультацій або обмін інформацією розглядаються як прояви соціального діалогу. Форми діалогу сильно відрізняються в залежності від того, на якому рівні вони проводяться. Розвиток соціального діалогу відбувається в напрямку як поширення, так і поглиблення. Щоб забезпечити досягнення загальної мети діалогу та вирішення його проблем – сприяти економічному зростанню та високим стандартам життя – відбувається диверсифікація рівнів, де він реалізується, та залучення якомога ширшого кола суб'єктів (так званий «третій сектор»), які можуть мати значення для вдалого вирішення питань, що є предметом обміну інформацією, консультацій чи переговорів [3, с.100].

Мета і завдання статті. Метою даної статті є визначення нормативно-правових засад системи соціального партнерства ЄС, вироблення конкретних пропозицій та рекомендацій щодо їх удосконалення в Україні.

Для досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне вирішення таких завдань:

- проаналізувати нормативно-правову базу соціального партнерства ЄС;
- внести пропозиції та рекомендації щодо удосконалення чинних актів національного трудового законодавства з урахуванням міжнародних трудових стандартів і позитивного законодавчого досвіду європейських країн.

Вивченню різних аспектів соціального партнерства були присвячені праці багатьох західних дослідників, таких як Г. Десслер, П. Друкер, Л. Келсо, А. Маслоу, Дж. Сіммонс, Дж. Хентце, Ф. Херцберг, російських дослідників – И. Башмакова, Н. А. Волгіна, П. В. Журавльова, В. А. Каменецького, А. Я. Кибанова, В. Н. Кисельова, Е. М. Короткова, Ю. Г. Одегова, Б. Т. Пономаренко, Б. В. Ракитського, З. П. Рум'янцева, Г. Ю. Семигіна, Г. Е. Слизенгера, В. Г. Смолькова, А. В. Тихомирова, Е. М. Трененкова, Б. Ф. Усманова, С. В. Шекшні, В. Н. Якімова. Окремі теоретичні та практичні аспекти соціального партнерства досліджувалися у роботах вітчизняних науковців: А. Андрющенко, Н. Болотіної, Г. Гончарової, І. Дубровського, В. Жернакова, В. Жукова, З. Козак, В. Комарницького, В. Новикова, П. Пилипенка, В. Покотило, О. Процевського, В. Ротаня, Г. Чанишевої, В. Лазор, С. Українця, О. Уманського, Н. Хуторян та ін. У цих працях докладно вивчаються суб'єкти та інститути системи соціального партнерства, принципи та механізми її функціонування, розкривається роль та місце органів державної влади, місцевого самоврядування.

Позитивно оцінюючи внесок вчених у розробку теорії та практики соціального партнерства, необхідно зазначити, що дана проблематика залишається недостатньо вивченою, а в багатьох аспектах – дискусійною.

Про важливість соціального партнерства у своїх працях зазначають і норвезькі науковці К. Нільсен (K. Nielsen) та О. Педерсен (O. K. Pedersen), які стверджують, що механізми ринкового регулювання врешті-решт поступово замінюються на механізми інституційних переговорів на різних рівнях економіки. Основною метою такої системи є ведення переговорів, формування і утримання злагоди в суспільстві, дотримання умов найму у широкому розумінні та інших соціальних питань. Подібними думками вирізнялися праці зарубіжних дослідників – Д. Коммонса, С. Перлмана, Х. Тернера, М. Редера, П. Вайнштейна, Д. Данлона, А. Слоана, Ф. Уїтні.

Отже, є необхідність до здійснення аналізу сучасного розвитку соціального діалогу в ЄС, основних нормативно-правових засад системи соціального партнерства, що є особливо актуальним напередодні прийняття нового Трудового кодексу в Україні.

Основна частина. Перші дискусії про європейський соціальний діалог почалися вже в 1960-х рр., проте перші кроки по його встановленню були зроблені лише з 1985 р. У розвитку соціального діалогу можна виділити три основні етапи: з 1985 по 1991 р. соціальний діалог ініціювався і підтримувався Комісією ЄС. Він здобув популярність як Валь-Дюшеський діалог – на честь місця, де відбулася перша зустріч. Діяльність соціальних партнерів у цей період зводилась до підписання спільних заяв, резолюцій та декларацій [11, с. 608].

У 1991–2001 рр. соціальний діалог більш глибоко запроваджується до європейської політики. Маастріхтська угода 1991 р. позначила новий етап соціального діалогу. Ця угода стала частиною Соціального Протоколу, який спочатку додавався до Маастріхтського Договору про ЄС і згодом увійшов до Амстердамського Договору. Ці документи стали підставою для проведення перших переговорів соціальних партнерів і підписання угод про відпустку по догляду за дитиною (1995), часткову зайнятість (1997) та постійні контракти (1999), надалі підкріплених відповідними директивами ЄС [11, с. 610].

З 2002 р. соціальний діалог набуває автономності. Лаекенська Декларація соціальних партнерів наприкінці 2001 р., що проголосила автономність соціального діалогу, позначила тим самим новий етап його розвитку.

На Лаекенській Європейській Раді у грудні 2001 р. було заявлено про намір «переглянути роль соціальних партнерів» і встановити автономний соціальний діалог, що є незалежним від думки Європейської Комісії. Новий соціальний діалог повинен містити у собі такі інструменти як Європейські рамочні угоди, витяги, рекомендації, заяви, обмін досвідом, інформаційні кампанії та відкриті дебати. Європейська Комісія в своєму Комюніке 2002 р. «про майбутнє соціального діалогу» також підтримала ініціативу про необхідність посилення

розвитку. На самміті із Соціального діалогу, який відбувся 28 листопада 2002 р. соціальні партнери європейського рівня UNICE\UEAPME, СЕЕР і ETUC виробили спільну Програму дій [11, с. 610].

Соціальний діалог у світлі конвенцій і рекомендацій МОП характеризується наступним чином: у Філадельфійській декларації (1944 р.) визнано, що одним із основних напрямів діяльності МОП є сприяння праву на проведення колективних переговорів, а також співробітництво працівників і роботодавців у формуванні та реалізації урядових програм соціальної та економічної політики [3, с. 100].

Цей принцип знайшов подальший розвиток у багатьох ухилах організації, найважливіші з яких:

- Конвенція № 87 від 1948 року про свободу професійних об'єднань і захист їх прав;
- Конвенція № 98 від 1949 року про права організації і сприяння колективним переговорам;
- Рекомендація № 113 від 1960 року щодо консультацій та співпраці між публічною владою та організаціями роботодавців і працівників на рівні галузі промисловості та національному рівні;
- Конвенція № 144 від 1976 року про тристоронні консультації;
- Рекомендація № 152, що її доповнює;
- Конвенція № 154 від 1981 року з питань сприяння колективним переговорам і Рекомендація № 163, що її супроводжує [11, с. 615].

За визначенням МОП, «соціальний діалог являє собою всі типи переговорів, консультацій та обміну інформацією між представниками урядів, соціальних партнерів або між соціальними партнерами з питань економічної та соціальної політики, що становлять спільний інтерес» [11, с. 616].

Діалог між інститутами громадянського суспільства, працедавцями та органами влади повинен охоплювати широкий спектр питань, пов'язаних з вирішенням найважливіших соціально-економічних проблем розвитку. У Доповіді Програми розвитку ООН «Людський розвиток за 1993 рік» було вперше відокремлено чотири сфери активної та ефективної участі організацій громадянського суспільства, а саме:

- боротьба з бідністю;
- надання кредитів малозабезпеченим родинам;
- боротьба з дискримінацією за ознакою статі;
- досягнення гендерної рівноваги; надання будь-якій людині невідкладної допомоги [3, с. 95].

Про актуальність проблематики і перспектив розвитку соціального діалогу свідчить, зокрема, VI пункт порядку денного 83 Сесії МКП у Женеві (1996 р.), присвячений дискусіям щодо тристоронніх процедур співробітництва з питань соціально-економічної політики. У прийнятій після завершення дебатів у Комісії тристоронніх консультацій на національному рівні спільній декларації зазначається, що соціальний діалог у світі, що постійно змінюється, визнається методом мирного врегулювання трудових відносин і соціально-економічної політики кожної держави [11, с. 620].

У 1998 р. Міжнародна Конференція Праці (МКП) ухвалила урочисту Декларацію МОП щодо основоположних принципів і прав, якою підтверджується рішучість міжнародної спільноти «сумлінно втілювати в життя» право працюючих і працедавців на свободу об'єднання і колективні переговори, прагнути до ліквідації всіх форм примусової чи обов'язкової праці і дискримінації стосовно найму і занять. Декларація наголошує, що всі держави зобов'язані дотримуватися цих принципів, незалежно від того, коли і чи взагалі ратифікували вони відповідні конвенції [11, с. 620].

Отже, з середини ХХ ст. практика соціального діалогу в країнах Західної Європи стала невід'ємною частиною врегулювання трудових відносин. На зміну конфронтації між працею і капіталом прийшло розуміння необхідності соціального діалогу і партнерства. Активними суб'єктами соціального діалогу в громадянському суспільстві стали профспілки, підприємці, кооперативні рухи,

організації структурованих груп населення – пенсіонерів, інвалідів, а також релігійні, фермерські об'єднання, товариства взаємодопомоги. Соціальний діалог було визнано конче необхідним соціально-політичним інститутом.

Розроблені МОП документи у сфері вдосконалення трудових відносин (184 конвенції та 194 рекомендації) складають Міжнародний кодекс праці, що став об'єктом уваги, вивчення, запозичення, практичного використання в якості визнаного в цивілізованому світі еталона для розробки та вдосконалення національних систем трудового права [11, с. 620].

Кодекс детально описує всі процедури, що ґрунтуються на принципових положеннях системи трипартизму, які є важливими для переговорного процесу сторін, для ефективного застосування міжнародних трудових норм. У ньому подано розгорнуту правову основу соціального діалогу, зафіксовано конкретні норми, визначено правовий статус суб'єктів діалогічних процесів, передбачено функціонування в державах-членах МОП арбітражних органів з вирішення соціально-трудова конфліктів.

Кодекс вимагає від держав-членів МОП створення умов для гарантування незалежності сторін соціального діалогу, їх автономності у виробленні і прийнятті рішень. Загальним принципом діяльності соціальних партнерів є неприпустимість політичних амбіцій та ідеологічних настанов.

Висновки. Європейська система соціального партнерства отримала повне визнання в Договорі ЄС і в ході багатьох ключових європейських зустрічей Ради Європи. Комбінуючи цінності відповідальності, солідарності і участі, європейський соціальний діалог доповнює національні методи соціального діалогу, які існують у більшості держав-членів. Якщо на початку 1990-х років соціальний діалог в Європі практикувався менш ніж на половині її територій, то у 2008 р. більшість європейських країн офіційно приєдналися до цього методу управління.

Нині соціальне партнерство у рамках ЄС здійснюється в різноманітних формах з широким залученням наявних інститутів, спеціалізованих комітетів, консультативних, експертних груп тощо. Європейська комісія постійно ініціює створення нових інститутів, проектів, програм та ухвалення нормативно-правових актів, покликаних поглибити соціальне партнерство в рамках Співдружності, надати йому нового імпульсу.

У соціальних партнерів у країнах Західної Європи їх соціально-правове становище засноване на традиції, тобто соціальний діалог є визнаним елементом національних культур.

В Україні соціальне партнерство також розвивається, беручи за зразок моделі, розроблені в країнах Західної Європи. Серед першочергових кроків, необхідних до реалізації, що визнаються більшістю вітчизняних дослідників цієї проблематики є такі:

- визначити соціальний діалог одним із пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки України на 2010–2015 рр.;
- розробити концепцію державної політики з розвитку та підвищення ефективності соціального діалогу;
- активізувати практично-орієнтовані наукові дослідження у сфері соціального партнерства як пріоритетного напрямку реформування державного управління та державної служби;
- спільно з Національною тристоронньою соціально-економічною радою створити Центр розвитку соціального діалогу (інформації, консультацій, тренінгів);
- забезпечити регулярні наради-семінари науковців з представниками державних установ, профспілок, об'єднань працедавців, інших груп інтересів з питань розвитку соціального діалогу.

Система соціального партнерства в Україні наслідуючи зразки Європейського Союзу, повинна об'єднувати можливості держави, підприємців і профспілок для досягнення соціального миру, сприяти створенню належних умов для економічного розвитку країни, позитивно впливати на формування і використання трудових ресурсів. Здійснення цього комплексу заходів має

здійснюватися за допомогою розроблення і реалізації узгоджених економічних і соціальних програм, забезпечення певних гарантій щодо оплати праці, робочого часу і відпочинку; регулювання ринку праці і створення необхідних умов для підвищення ефективності зайнятості населення; забезпечення на виробничому рівні згідно з угодами і договорами належних умов для ефективного використання трудового потенціалу.

Отже, система соціального партнерства повинна являти собою незрозумілий і узгоджений механізм функціонування різних видів угод і колективних договорів, що забезпечують надійні гарантії й ефективне регулювання відносин у середовищі працедавця-профспілка-робітник-держава.

Бібліографічні посилання

1. Головка М. Л. Соціальне партнерство (Сучасний міжнародний досвід) / М. Л. Головка, М. Л. Дубровський, В. І. Жуков. – Науково-аналітичний центр Об'єднання профспілок «Громада». – К., 1994. – 57 с.
2. Жуков В. І. Соціальне партнерство в Україні: Навчальний посібник / В. І. Жуков, В. А. Скурагівський. – К., 2000. – 200 с.
3. Тристоронні консультації / Наук. ред. В. І. Костиця. – К. : Міленіум, 2002. – 108 с.
4. Фишер Р. Путь к соглашению, или переговоры без поражения / Р. Фишер, У. Юри. – М., 1992.
5. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность / Ф. Хайек. – М., 1992.
6. Четвернина Т. Российская безработица: особенности, проблемы, политика: Научный доклад ИЭ РАН / Т. Четвернина, И. Соболева, Л. Лакунина, А. Московская, С. Ломоносова. – М., 1998. – 51 с.
7. Шумпетер И. Капитализм, социализм и демократия / И. Шумпетер. – М., 1995.
8. Шумпетер И. Теория экономического развития / И. Шумпетер. – М., 1992.
9. Щеглова С. Н. Профессиональные союзы наемных работников как субъект социального партнерства / С. Н. Щеглова. – М., 1994.
10. Щеглова С. Н. Социальное партнерство в сфере трудовых отношений / С. Н. Щеглова. – М., 1995.
11. Borisov V. The rise and fall of social partnership in post socialist Europe: the Commonwealth of Independent States / V. Borisov, S. Clarke // Industrial Relations Journal. – Vol. 37. – Issue 6. – 2006. – P. 607–629.

Надійшла до редколегії 21.01.11

УДК 321

Л. В. Міхненко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ ПАРТІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПЕНСІОНЕРІВ У СУЧАСНОМУ ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Подано аналіз політичної комунікації партій у сучасному виборчому процесі. Визначено сутність поняття «електоральні орієнтації пенсіонерів».

Ключові слова: електоральні орієнтації, політичні партії, політична комунікація.

Дан анализ политической коммуникации партий в современном избирательном процессе, определена сущность понятия «электоральные ориентации пенсионеров».

Ключевые слова: электоральные ориентации, политические партии, политическая коммуникация.